

Kama-taguste udmurtide pulmalaulud: poeetilised kujundid ja muusikalised iseärasused

TATIANA KOROBOVA

Venemaa Teaduste Akadeemia Uurali osakonna
Udmurdi Ajaloo, Keele ja Kirjanduse Instituudi nooremteadur
oktan85@mail.ru

IRINA PTŠELOVODOVA

Venemaa Teaduste Akadeemia Uurali osakonna
Udmurdi Ajaloo, Keele ja Kirjanduse Instituudi vanemteadur
orimush@mail.ru

NIKOLAI ANISIMOV

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna vanemteadur,
Udmurdi Riikliku Ülikooli udmurdi filoloogja ja soome-ugri uuringute ning ajakirjanduse
instituudi udmurdi ja Venemaa rahvaste kirjanduse dotsent
nikolai.anisimov@folklore.ee

Teesid: Artiklis käsitletakse Kama-taguste udmurtide pulmaviise. Erilist tähelepanu pööratakse laulude poeetilistele kujunditele ja muusikalisele vormile, mis on pulmarituaali lahutamatu osa ning mis kujutavad endast ainulaadset sümboolset keelt. Analüüs põhineb lauludel, mida esitavad peiu poolelt saabunud külalised. Folkloristlike tekstide kompleksel uurimisel, on kasutatud lingvosemiootilist, semantilist ja kontekstilist lähenemist. Välja on selgitatud põhikujundite sümboolika, mis rajaneb enamasti looma- ja taimeriigi motiividele. Salvestatud pulmaviisid võimaldasid eristada kahte kihti: arhailist, mis on iseloomulik Kama-taguste udmurtide Bui-Tanõpi alarühmale, ja hilisemat, mis kuulub Tatõšlõ alarühmale.

Märksõnad: helirida, Kama-tagused udmurdid, loomade maailm, poeetilised tekstid, pulmarituaal, rütm, sümboolika, taimemotiivid, traditsiooniline viis

SISSEJUHATUS

Kama-tagused udmurdid on udmurtide etnograafiline rühm, kelle nimi tuleneb nende geograafilisest asukohast Udmurtiast vaadatuna – nad elavad Kama jõe taga. Selle rühma asuala hõlmab Baškortostani Vabariigi Baltatševo, Burajevo, Iliševo, Janauli, Kaltassõ, Kušnarenkovo ja Tatõšlõ rajooni ning Permi krai Kujeda rajooni. Kama-taguste udmurtide hulka kuuluvad ka Bavlõ (Tatarstani Vabariigi Bavlõ (Bavlinski) rajooni ja Baškortostani Vabariigi Jermekejevo (Jermekejevski) rajoon) ja Krasnoufimski (Sverdlovski oblast) udmurdid (Nasibullin 1972; Minnijahhmetova 2000, 2003; Sadikov 2001, 2008, 2019).

Siiski on Bavlõ udmurtide kuulumine Kama-tagusesse rühma olnud korduvalt arutluse all (Kosareva 2000: 162–163; Atamanov 2004; Atamanov 2005: 113). Lisaks näitavad viimased etnomusikoloogilised uuringud, et Bavlõ udmurtide muusika- ja laulutraditsioon erineb Kama-taguste udmurtide omast (Pesni udmurtov... 2018).

Kama-taguste udmurtide rühm kujunes välja udmurtide ümberasumise liikumise tulemusena, kui nad ajavahemikus 16.–18. sajand asusid oma ajalooliselt põlisalalt (eri kohalike traditsioonide piirkondadest) elama Baškiiria aladele, mis oli tingitud mittevõene elanikkonna vägivaldsest kristianiseerimisest (Anisimov & Ptšelovodova 2025: 32).

Võõras etnilises ümbruses Kama-taguste udmurtide traditsiooniline kultuur mitte üksnes säilis, vaid omandas ka eripäraseid jooni. Suure osa teabest selle piirkonna kohta kogusid teadlased, rändurid, etnograafid, keeleteadlased ja folkloristid, mis kajastub nii välismaiste (Pallas 1788; Georgi 1799; Buch 1882; Putešestvija... 2014; Toulouze 2020, 2025; Toulouze & Niglas 2020; Toulouze & Anisimov 2020) kui ka kodumaiste uurijate töodes (Smirnov 1890; Komov 1889; Jakovlev 1903; Vladõkin 1994; Atamanov 2004, 2005; Vladõkina 1998, 2018; Kelmakov 2004, 2006; Nasibullin 1972, 1978; Nikitina 2016; Kosareva 2000; Tšernõhh 1995, 2002, 2008; Minnijahmetova 2000, 2001, 2003; Sadikov 2001, 2008, 2010, 2017, 2019; Šušakova 2005; Anisimov 2022).

Kama-taguste udmurtide laulutraditsiooni on uuritud suhteliselt vähe. Olemasolevates väljaannetes leidub vaid katkendlikke andmeid laululiikide kohta ning need ei moodusta ühtset uurimisjoont, välja arvatud mõned üksikud artiklid (Hristoljubova & Minnijahmetova *et al.* 1989; Vikár & Bereczki 1989; Nurijeva 2002, 2013; Smirnova & Botškareva 2020; Ptšelovodova & Anisimov 2020; Ptšelovodova & Anisimov 2022) ja kõrgkoolide üliõpilaste lõputööd (Kamaltdinova 2007; Botškareva 2020).

Järgmine etapp Kama-taguste udmurtide traditsioonilise kultuuri uurimisel sai alguse Prantsuse teadusnõukogu (IUF) toetusel professori Eva Toulouze'i juhitud projekti "*Étude interdisciplinaire d'une minorité animiste en Russie d'Europe, les Oudmourtes orientaux: rituels, coutumes, engagement communautaire aujourd'hui*" (2018–2022, "Interdistsiplinaarne uurimus Euroopa Venemaa

animistlikust vähemusest – ida-udmurtidest: rituaalid, tavad ja kogukonna osalus tänapäeval”) raames. Aastatel 2016–2023 läbi viidud ekspeditsioonide materjalide põhjal avaldati 2024. aastal sarjas “Udmurdi folkloor” raamat “Kama-taguste udmurtide laulud” (Anisimov & Ptšelovodova, 2024; täiendatud korduustrükk 2025). Väljaanne on pühendatud Baškortostani Vabariigis elavate udmurtide laulukultuurile. Raamatusse on lisatud ka Udmurdi Ajaloo, Keele ja Kirjanduse Instituudi teadusarhiivi helikogud ning etnograaf Ranus Sadikovi välisalvestised. Kalendri- ja perekondlik-suguluspäritolu laulud, mis raamatusse on kaasatud, loovad laia uurimisvälja, võimaldades neid analüüsida sisulise rikkuse, žanrilise mitmekesisuse ja keeleliste vormide aspektist.

Käesolevas artiklis on tehtud katse analüüsida peiu poolelt saabunud küllaliste esituses kõlavaid pulmalaulude tekste kujundisüsteemi ja muusikalise ülesehituse seisukohalt (koostise, helilaadi struktuuride, meetrumi- ja rütmijoonte ning meloodiliste eripärade tuvastamine). Laulurepertuaar toimib rituaalis peamise tähenduse kandjana – selles peitub kõige olulisem teave, tseremoonia üksikasjad, samuti osalejate tunded ja mõtted.

Tuleb märkida, et Kama-taguste udmurtide traditsioonilise kultuuri lahutamatuks osaks on laulude esitamine tatari ja baškiiri keeles (*baškört sjain*). Ivan Karpuhhini sõnul “selgitab kolmekeelsus ja neljakultuurilisus seda, et sõltuvalt rituaalsest olukorrast, meeleolust ja pulmaliste soovist võidakse sama laul esitada udmurdi, tatari või vene keeles” (Karpuhhin 1980: 44). Tõenäoliselt just selle tõttu on Kama-taguste udmurtide laulutraditsioonis, nagu etnograaf Ranus Sadikov oletab, säilinud tatarikeelne lauluvara, mis tatarlaste endi seas on kadunud (suuline teade, 2019). Siiski leiame, et need tekstid võisid olla loodud udmurtide endi poolt, kuna neil puuduvad otsesed analoogid tatari rahvalaulude seas.

Kama-taguste udmurtide esituses esinevad tatari ja baškiiri keelsed laulud dialektiliste hääldusjoontega.

Käesoleva töö aktuaalsus tuleneb märkimisväärselt uurimislüngast Kama-taguste udmurtide pulmalaulude käsitlemisel. Hoolimata üksikutest uurimustest rituaalikompleksi kohta (Hristoljubova & Minnijahhmetova *et al.* 1989; Tšernõhh 1995; Nazmutdinova 2017; Sadikov 2019), on laulutekste ning nende muusikalis-poeetilisi iseärasusi seni ebapiisavalt kirjeldatud ja analüüsitud.

PÕHITULEMUSED

Kama-taguste udmurtide pulmaviisid jagunevad mitmeks žanriks:

- **Pulmaviis**, mida esitavad peigmehe sugulased – *vas’kali / vās’kālī kūj / gūj / kuj / guj, sjuan kūj* (Janauli, Kaltassõ ja Burajevo rajoon);
- **Pulmatakmaid**, neljarealsed laulud ehk *sjuan takmakjos* (Baltatševo rajooni Asavka küla, Tatõšlõ rajooni Vjazovka küla);
- **Neiu ärasaatmise viis** – *nõl keljan kūj* (Tatõšlõ rajoon, Maiski küla);

- **Nooriku vastuvõtu või nooriku laulu viis – vil' ken põrton / kõrdžan** (Tatõšlõ rajoon, Novõje Tatõšlõ küla).

Termin *väs'kali küj* on tõenäoliselt kõige arhailisem kõigist esitatud terminidest ning selle tõlkimine tekitab teatud raskusi. Nikolai Anisimovi arvates on termin *vas'kali* moodustatud kahe elemendi liitmisel: *vas'*– (tõenäoliselt tuletatud tegusõnast *vajõnõ* – “tooma”, “tuua” või *vais'* – “peiu poolelt saabunud külaline”) ja *-kali* (“vanem õekene”, mehe vanema venna naine) (Natsionalnõi...: *online*). Pulmarituaali kontekstis tähendab tegusõna *vais'* “saajat” või “peiu poolelt saabunud külalist” – rituaalis osalejat, kes saadab peigmeest või pruuti ja osaleb sümboolses “minia toomises” koju. Mõiste *kali* peegeldab naise olulist perekondlikku ja sugulussuhte rolli – vanemat õekest, kes traditsiooniliselt osales aktiivselt rituaalides, mis olid seotud uue minia vastuvõtmisega perre. Varem kutsuti pulma spetsiaalselt osavaid lauljaid, kes tundsid hästi pulmalaulusid – *väs'kali kõrdžas'* (peigmehe poolelt pulmaviisi esitaja) (Bolšekatšakovo küla, Kaltassõ rajoon).

Seega tähendab termin *vas'kali* udmurdi pulmatseremoonias peigmehe poolelt pärit neidu, kes alustab laulu ja tutvustab pruudipoolset sugulast oma sugulastele. Samuti tähistab termin *vas'kali* ka lauluviisi ennast, mida mõnes traditsioonis on hiljem asendatud terminiga *sjuan*. Viimased kaks nimetust (*nõl keljan küj* ja *vil' ken põrton*) on fikseeritud üksikutes näidetes.

Laululised ja poeetilised vormelid saadavad udmurdi pulma peamisi hetki. Peamiste tseremoonia tegelaste (peigmehe, pruudi, nende vanemate ja sugulaste) metafoorne asendamine on rituaalselt oluline koodisüsteem, mis märgib osalejate sotsiaalse staatuse muutust, reguleerib emotsionaalset tooni ja kinnistab käitumismorme läbi allegooria.

Pulmatseremoonia oli viljakas keskkond, säilitamaks kujundlikke ettekujutusi oma/võõra ruumi kohta, teispoolsest, surmast ja taassünnist jne (Vladõkina 1998: 113).

Peigmehe poolelt saabunud külalisi peetakse teispoolse esindajateks ning nad võrdlevad end metafoorselt äikesepilvega, mis ilmub tumeda metsa tagant:

*S'öd njules s'ör(õ)ti, s'öd pilem lõkte,
“Zor(õ)tek koškoz”, šüid-a, kõdokaj?*

[Tumedast metsast liigub äike,

“Ilma vihmata möödub,” kas arvasid, isamees?]

(Konigovo küla, Janauli rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 437)

Kujundi mitmekihilisus ei ole juhuslik – äikesepilv sümboliseerib piirist nähtust taeva ja maa vahel, samamoodi nagu peigmehe poolelt saabunud külalised asuvad kahe suguvõsa vahel. Pilv liigub nagu pulmarong, mis rikub pruudi kodu rahu. Tulevase vihma metafoor väljendab ühelt poolt pruudi

vanemate kurba saatust, kes ei saa seda (s.t kosilaste tulekut) vältida, teiselt poolt aga on vihm viljakuse sümbol, mida peigmehe külalised “toovad” pruudi majja.

Oma lauludes räägivad pulmalised sageli iseendast kolmandas isikus:

Nuõnõ lõk(õ)tem nõi balades,

“Nu(õ)tek koškoz” šuid-a, kōdokaj?

[Tulnud, et teie tüdart kaasa viia,

“Läheb ilma viimata,” kas ütlesid sa, isamees?]

(Šudeki küla, Janauli rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 485)

Rääkides endast kui “millestki” või “temast”, distantseerivad pulmalised end teadlikult argireaalsusest, positsioneerides end teispoolduse saadikutena. See võte tugevdab toimunu sakraalsuse ja vältimatuse tunnet – väljend “*tulnud, et kaasa viia*” rõhutab sündmuse paratamatust, justkui toimuks see saatuse või kõrgemate jõudude tahtel.

Pulmaliste käitumine on lärmakas ja uljas: “*Mi žõngõr no žangõr lõk(õ)-tõkumõ(j)*” (Kui me lärmakalt kohale saabusime) (Anisimov & Ptšelovodova 2025: 153); “*Bez berkemnen kurõkmajbõz, / Bez žõribõz barmak šartlatõp*” (Me ei karda kedagi, / Me käime [uhkelt], nipsutades sõrmi)¹ (Anisimov & Ptšelovodova 2025: 154). Pulmaliste teadlik bravuur ja lärmakus märgivad hetke, mil ületatakse piir oma ja võõra ruumi vahel. Lisaks on valjude helide imiteerimisel kaitsev funktsioon – nende eesmärk on peletada eemale kurje vaimu ja puhastada ruum pruudi üleminekuks.

Pulmalistele omistatakse võimsad jõud, mis võimaldavad neil ületada nii looduslikke kui ka inimlikke takistusi:

Žil'-žil' no vijas' ošmes vuez,

Og azves' kuštõsa dugdõtim.

“Ug mõnõ” šuis' kelõnkajmes,

Og kõl gine verasa berõktim.

[Voolava ja vuliseva allikavee peatasime, visates hõbemündi.

“Ei lähe,” ütelnud meie neiuke.

Veensime vaid ühe sõnaga.]

(Barabanovka küla, Janauli rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 385)

Allikavoolu peatamine demonstreerib võimu looduse üle, mis mütoloogilises kontekstis viitab seosele kõrgemate jõudude või vaimudega. Vette visatud münt võib olla vihje ohverdusrituaalile — justkui “tasule” loa eest rikkuda asjade loomulikkku käiku. Hüperboliseeritud kujundite kasutamine näitab, et pulma ei käsitleta pelgalt lepinguna, vaid sündmusena, mis on saanud kõrgemate jõudude heakskiidu.

Pulmaliste lauludes esineb rohkesti zoo-, ornito- ja fütomorfseid kujundeid, mille aluseks on samuti mütoloogilised ettekujutused teispoolsuse olemisest. Muusikateadlased Jevgeni Gippius ja Zinaida Ewald seovad pulmariituaali osalejate samastamise loomade ja lindudega jahilaulude narratiivsete kujunditega, mis kahtlemata viitab tekstide arhailisusele (Gippius & Ewald 1989: 15). Seda kinnitavad ka äärmiselt väärtuslikud kujundid, mis on seotud mesindusega:

*Gurez' no bamõn borõ sjas'ka,
Bas'sa-bas'sa koške mušmumõ.*

[Mäenõlval ja orus kasvavad maasikalilled,
Hoolsalt nektarit kogudes lendab ära mesilasema.]
(Bolšekatšakovo küla, Kaltassõ rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 105)

Pulmalised võrdlevad end mesilasemaga, kes pärast lilledelt nektari kogumist ära lendab. Lill, mis toimib pruudi metafoorilise asendajana, esineb variatsioonides “tšagõr sjas'ka” (“sinine lill”) (Anisimov & Ptšelovodova 2025: 98) ja “tžuž-tžuž sjas'ka” (“kollane lill”) (Anisimov & Ptšelovodova 2025: 154). Mõrjsa võrdlus õitega ei ole juhuslik: õied on oma õitsemisajal kõige kauni-
mad ja ligitõmbavamad, mis rõhutab pruudi ilu, noorust ja tema “õitsemise” hetke – elu tähtsaimat piiriülest sündmust.

Teises laulus ilmub pruut orava kujul, kes ei näita end enne, kui pulmalised vilistavad:

*Djužõt no djužõt pužõm d'õlõs',
Mi šol(õ)tõtek uz pot(õ) kon'õjed.*

[Kõrge ja kõrge männi ladvas
Ei ilmu orav enne, kui me vilistame.]
(Šudeki küla, Janauli rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 486)

Aias või puu otsas elava orava kujund esineb sageli udmurdi erinevate piirkondade pulmalauludes. Lisaks oma ilule ja graatsiale sümboliseerib orav vilkust ja liikuvust – need omadused tähistavad pruudi valmisolekut astuda uude eluetappi ja kohaneda muutustega, mis teda abielus ees ootavad.

Kõrge mänd, millel orav elab, rõhutab pruudi staatust, kandes metafoorselt edasi tema väärikust, puhtust ja aadellikkust. Puulatva kui kättesaamatu tippu iseloomustab pingutuse motiiv: et “püüda” oravat (st pruuti), tuleb midagi ette võtta – vilistada. See tegu kannab kahekordset tähendust: ühest küljest peletab vilistamine eemale kurja jõu ja kaitseb, teisalt aga on see tegevusele kutsuv märk.

Ka tuvi ehk hall tuvikene, mis on iseloomulik kogu Kama-taguste piirkonna udmurdi laulufolklorile, on eredalt esindatud ka pulmaluules. See on armastuse ja õrnuse lind, abielulise harmoonia ideaal. Tema pojad sümboliseerivad järglust ja uut elu, mis sünnib pruudi kodu sakraalses ruumis – uue perekonna alguse märgina.

*Töd'õ no, la, korkalen lipet ulaz
Lõz dõdõklen pijosõz gürlälo,
Töd'õ no, la, korkalen töro šoraz,
Džes' atajlen nõlpiez gürläloz.*

[Valge maja katuse all, la,
Hallid tuvipojad kudrutavad,
Valge maja punases nurgas, la,
Hea isa lapsed hakkavad kudrutama.]

(Baišadõ küla, Burajevo rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 77)

Tuvipoegade kujundit võib seostada nii peigmehe ja pruudi kui ka nende tulevase järglaskonnaga. Värvisümboolika, “valge” ja “hallikas”, rõhutab puhtuse, õnnistuse ja au sakraalset tähendust. Laste paiknemine punases nurgas sümboliseerib nende kuulumist esiisade kaitse alla ning kinnitab nende kuulumist perekonna rituaalsesse ja õiguslikku korda – kodu kui püha ruumi järjepidevuse kandjana.

Heleda ja laitmatu sümboolika, mida kannab hall tuvikene, ilmneb ka pruudi toomise laulus peigmehe majja. Tekst põhineb sümboolsetel vastandustel ja rituaalsetel küsimustel, mille kaudu kodeeritakse tüdruku üleminek uude sotsiaalsesse staatusesse:

*Vajobõž no põremte s'õd njuleskõ,
Mar adždžõsa põrem no lõz dõdõk?
Anõkaj-atõkaj adždžõmteze,
Mar adždžõnõ kõlem no jõrjõsmõ?*

[Tumedasse metsa, kuhu pääsuke ei lenda,
Mis on kaotanud ja sinna lennanud hall tuvi?
Ema ja isa poolt kogemata jäänud,
Mida on meile määratud kogeda?]

(Novõje Tatõšlõ küla, Tatõšlõ rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 243)

Kujundid “tume mets” ja “hall tuvi” loovad pingelise vastanduse “oma” ja “võõra” vahel – koduse keskkonna ning tundmatu tuleviku vahel, mis pruuti uues paigas ees ootab. Tuvi on metsa sattunud juhuslikult – see pole vabatahtlik lend, vaid sunnitud üleminek, mis rõhutab pruudi passiivset rolli rituaali käigus.

Sageli põhinevad peigmehe poole külaliste lauludes esinevad taime-, looma- ja linnumotiivid paralleelismil. Nende laulude süžee on kaheosaline: esimene osa on metafoorne kujund, teine aga selle tõlgendus. Metafoorne osa jutustab rituaali sündmustest ja osalejatest looduse kujundite kaudu, mis tõlgenduse osas asenduvad pulmarituaali peamiste tegelastega:

Töd'ö džädžeg(ö) mar(ö)lõ bör(ö)de(j)?

Pi balaze dušes(ö) bas'(ö)temis', lä.

Anõkaj-atõkaj(ö) mar(ö)lõ bör(ö)de?

Nõl balaze džatdžjos bas'temis'.

[Miks nutab valge hani?

Sellepärast, et haugas viis ta pojukese, la.

Miks nutavad ema ja isa?

Sellepärast, et võõrad viivad nende tütre.]

(Starokalmijarovo küla, Tatõšlõ rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 271)

Ema ja isa võrdlemine hanega ning pruudi võrdlemine hanepojaga kannab endas ettekujutust naisest kui eluandjast, kui lülist, mis ühendab esivanemaid ja järeltulijaid – seega ka kujundit naisest kui linnust. Kama-taguste udmurtide lauludes võib kohata ka metafoorset pruudi võrdlust kultuurtaimedega, eelkõige kapsaga:

Baktša kapkanõ ajtõp kujõgõž,

Kabõsta käjlärgä baš birsõn.²

[Avage aialuugid,

Las kapsapead valmivad

(sõna-sõnalt: las meie kapsakene saab alguse).]

(Konigovo küla, Janauli rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 438)

Kapsa kujund on Kama-taguste udmurtide pärimuses seotud loomise, uue elu saabumise, abieluliidu ja viljakuse ideega. Peale selle toimib kapsas kui viljakussoovide kandja.

Pulmalauludes pöörduvad peiupoolsed külalised mitte ainult vanemate ja sugulaste, vaid ka pruudi enda poole:

Ataj djurtis'tõd potsa koškõkõd,

Šõdid-a bon potsa koškemde?

[Kui sa isakodust lahkudes välja astusid,

Kas märkasid, et läksid [igaveseks]?]

(Šudeki küla, Janauli rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 481)

Siin tõuseb esile kodusest ruumist lahkumise motiiv – kodu kujund koos selle piiride tähistajatega (uksed, väravad jne). Kodukolde sümboliteks saavad vanemate, vendade, õdede ja sõbrannade kujundid.

Peiupoole külaliste laulud lõpevad soovidega pikaajaliseks, sõbralikuks ja õnnelikuks eluks peigmehele ja pruudile, nende suguvõsadele ja peredele, mida väljendatakse kujundlike võrdluste ja sümboolsete motiivide kaudu:

*Al luome as'mijos, la, gül luome as'mijos(õ) šol,
As'(õ)me gümör(õ)mõ ortšitštšož, val(õ)tše med(õ) ulom(õ) as'mijos.
[[Otsekui] lill, la, oleme me, ikka [koos] ju oleme,
Kuni elu lõpuni elagem koos/üksmeeles.]
(Starokalmijarovo küla, Tatõšlõ rajoon; Anisimov & Ptšelovodova
2025: 271)*

*Mal birju bal(õ)gan kilen käjõbõž,
An(õ)ki-atkilerge baš bulsõn.³
[Meie pruut, koduloomadega lunastatud,
Olgu ema ja isa (äia ja ämma) jaoks pea (tugi).]
(Konigovo küla, Janauli rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 438)*

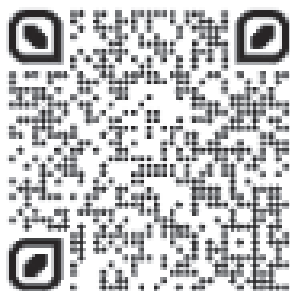
Kama-taguste udmurtide traditsioonis ei eralda muusikaline saade peigmehe ja pruudi kaht vastandlikku poolt, nagu see on näha näiteks lõuna-udmurtide traditsioonis, kus *sjuan gur* tähistab pulmalaulu peigmehe sugulaste poolt ning *börõs'/jarašon gur* – pulmalaulu pruudi sugulaste poolt. Ainus ajastatud pulmalaul Kama-taguste udmurtide juures on *vas'kali*, mida esitavad peigmehe sugulased pruudi kodus.

Nagu märgib udmurdi etnomusikoloog Irina Nurijeva, on just pulmalaul *vas'kali* Kama-taguste udmurtide muusika-laulutraditsioonis “ainus “udmurdi” laul iseloomuliku kitsa ulatusega kolmeastmelise helireaga” (Nurijeva 2013: 151), erinevalt teistest rituaalilauludest, mis põhinevad laiemal pentatoonilisel helireal viie või enama heliga. See fakt võimaldab liigitada *vas'kali* varajasesse laulukihti. Meie materjalid kinnitavad teesi laulu kitsast ulatusest, mille aluseks on kolmeastmeline helirida põhitooniga alumisel astmel heliga ja subtertsiga (a-c-d-e).

Meloodia seisukohast on laul väga stabiilne ning isegi mõningate variatsioonide puhul kergesti äratuntav. Muutused on peamiselt seotud melismide ehk kaunistavate ornamentidega, mis on Kama-taguste udmurtide laulutraditsiooni eripära, samuti üksikute helide kestusega (üks noot võib kõlada lühidalt või pikemalt). Kõik need esitamise nüansid sõltuvad laulja või lauljate teadmistest ja andest:

Starõi Varjaši küla, Janauli rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 447.

Joonis 1. Link lauluväljale Väs'kälil.

Rütmiline struktuur on suhteliselt stabiilne ja kujutab endast järjestust võrdsetest kestustest. Samas võib kestuste arv varieeruda 10–13 vahel (sõltuvalt poeetilise teksti salmi silpide arvust). Kama-taguste udmurtide pulmalaulude salmi vorm, nagu ka kõigi teiste laulude puhul, on türgi kultuuri mõjul kristalliseerunud neljarealisesse kompositsiooni.

See tüüpi pulmalaulud esinevad Baškortostani Janauli, Kaltassõ ja Bura-jevo rajoonis, üks näide on fikseeritud ka Tatõšlõ rajooni Aribaševo külas. Ranus Sadikovi keeleliste iseärasuste, ajaloolise kujunemise ja etnograafiliste materjalide põhjal koostatud alarühmade jaotuse kohaselt kuulub *vas'kali* pulmalaulude žanr Kama-taguste udmurtide Bui-Tanõpi alarühma.

Kama-taguste udmurtide hilisema päritoluga pulmalaulud (*sjuan takmak / sjuan küj, nõl keljan küj, vil'ken pörton*) on fikseeritud Tatõšlõ rajooni territooriumil (nn Tatõšlõ alarühm), välja arvatud üks laul Aribaševo külast, Bal-tatševo rajoonist, mis kuulub Bui-Tanõpi rühma.

Neil pulmalauludel on erinev meloodiline sisu. Peamised tunnused on arenenud pentatooniline skaala, pentatoonilised intonatsioonipöörded ning mõnes näites täheldatakse meloodias kvart-transpositsiooni ehk türgi meloodiale iseloomulikke jooni. Kama-taguste udmurtide laulutraditsioonis ilmnevad need jooned eriti selgelt külaliste laulude näitel *kuno küj/güj*. Just need laulud on aluseks hilisema päritoluga pulmalauludele.

Seetõttu esinevad tekstides pulmateemade kõrval ka külalislaulude motiivid:

Vjazovka küla, Tatõšlõ rajoon; Anisimov & Ptšelovodova 2025: 180.

Joonis 2. Link lauluväljale *Sjuan takmakjos*.

KOKKUVÕTE

Kama-taguste udmurtide pulmalaulude korpuse analüüsi põhjal võib kindlalt väita, et poeetilised kujundid laialdased ja mitmekülgsed. Looma- ja taime- maailma sümbolite kasutamine ning võrdlused loodusnähtustega on pulma- laulude algselt metsavööndis kujunenud poeetika lahutamatu osa. Poeetiliste kujundite kujunemist mõjutasid nii udmurtide mütoloogilised ettekujutused kui ka konkreetsete taimeliikide bioökoloogilised ja majanduslikud omadu- sed, loomade välimus ja käitumine. Poeetilise sümboolika põhjalik uurimine on osa udmurtide pulmarituaali kompleksuurimusest, mis võimaldab tuvas- tada rituaali tüpoloogiliselt üldised ja spetsiifilised jooned. Tekstikorpuse laiendamine, nimetamisviiside uurimine, kohalike piiride määratlemine ja laensõnade tuvastamine võimaldavad käsitleda probleemi laiemas kontekstis.

Muusikaline analüüs eristas pulmalaulude kaks kihti – arhailise (*vas'kali / sjuan gŭj*) ja hilise (*sjuan takmakjos / sjuan kŭj / vil'ken pŏrton / nŏl keljan kŭj*) päritoluga laulud. Need kaks tüüpi erinevad ka levialade poolest: esimene hõlmab Baškortostani Vabariigi Janauli, Kaltassõ ja Burajevo rajooni (Bui-Tanõpi rühm), teine Tatõšlõ rajooni (Tatõšlõ rühm).

KOMMENTAARID

- 1 Kama-taguste udmurdi esitusel on tekste tatari keeles toodud koos dialektiliste hääldustega. Tatarikeelne tekst: *"Bez berkemnen kurŏkmajbŏz / Bez jŏribez barmak ŧartlatŏp"* (Me ei karda kedagi, / Me kõnnime, nipsutades sõrmi).
- 2 Tatarikeelne tekst: *"Baktŧa kapkanŏ atŧŏp kuegŏz, / Kəbestəkajlŏgə baŧ bulsŏn"* (Avage aialuugid, / Las kapsapead valmivad (sõna-sõnalt: las meie kapsakene saab alguse)).
- 3 Tatarikeelne tekst: *"Mal birep algan kilenkəbež, / Ənkəj-ətkəjləgə baŧ bulsŏn"* (Meie pruudi, koduloomadega lunastatud, / Olgu ema ja isa (äia ja äiaema) jaoks pea (tugi)).

KIRJANDUS

- Anisimov, Nikolai 2022. Vesennie pominki tulŏs kis'ton zakamskikh udmurtov: sovremennoe bytovanie traditsii. – *Etnograficheskoe obozrenie* 5, lk 166–186 (DOI:10.31857/S0869541522050098).
- Anisimov, Nikolai & Ptšelovodova, Irina 2024 = Anisimov & Pchelovodova. *Songs of Eastern Udmurts / Pesni zakamskikh udmurtov*. Iževsk–Tartu: UdmFITS UrO RAN.
- Anisimov, Nikolai & Ptšelovodova, Irina 2025 = Anisimov & Pchelovodova. *Songs of Eastern Udmurts / Pesni zakamskikh udmurtov*. Tartu–Iževsk: Estonian Literary Museum (DOI:10.7592/UF2025.1).
- Atamanov, Mihhail 2004. Iz istorii formirovaniia zakamskoi gruppy iuzhnykh udmurtov. – *Vordskem kyl* 1, lk 79–90.
- Atamanov, Mihhail 2005. *Ot Dondykara do Ursygurta. Iz istorii udmurtskikh regionov*. Iževsk: Udmurtia.
- Botŧkareva, Maria 2020 = Bochkareva, Maria. *Pesennaia kul'tura zakamskikh udmurtov. Dipl. rabota*. Kazan: Kazanskaja gosudarstvennaja konservatorija.
- Buch, Max 1882. Die Wotjaken: Eine ethnologische Studie. Helsingfors.
- Georgi, Iogann Gotlib 1799. *Opisanie vsekh obitaiushchikh v Rossiiskom gosudarstve narodov, ikh zhiteiskikh obriadov, obyknovenii, odezhd, zhilishch, uprazhnenii, zabav, veroispovedanii i drugikh dostopamiatnostei*. SPb. Tŧ. II, lk 55–67.
- Gippius, Jevgeni & Evald, Zinaida 1989. *Udmurtskie narodnye pesni*. Iževsk: Udmurtskii institut istorii, jazŏka i literaturŏ UrO AN SSSR.
- Hristoljubova, Ljudmila & Minnijahmetova, Tatiana & Timirzjanova, Regina 1989 = Khristoliubova, Liudmila & Minniiakhmetova, Tatiana & Timirzianova, Regina. *Svadebnye obriady udmurtov Bashkirii*. – Vladykina, Tatiana (koost). *Fol'klor i etnografiia udmurtov: obriady, obychai, pover'ia*. Iževsk: UlliaL UrO RAN, lk 85–119.
- Jakovlev, Ivan 1903 = Iakovlev, Ivan. Iz ŧizni Permskikh votiakov Gondyrskogo kraia (obshchestvennye prazdnestva, moleniia i obriady). – *Izvestiia Obshchestva arkheologii, istorii i etnografii pri imperatorskom Kazanskom universitete*. Tom XIX. Vyp. 3 i 4. Kazan: Tipo-litografiia Imperatorskago Kazanskago Universiteta, lk 193–194.
- Kamaltdinova, Alfira 2007. *Dopessennoe i pessennoe intonirovanie v muzykal'nom fol'klоре zakamskikh udmurtov (metodika notirovki zvukozapissei)*. Dipl. rabota. Iževsk: Udmurtskii gosudarstvennoi universitet.
- Karpuhhin, Ivan 1980 = Karpukhin, Ivan. Vzaimodeistvie russkoi i udmurtskoi svadeb v Baŧkirii (po zapisiam 1977–1978 gg.). – *Fol'klor narodov RSFSR*. Ufa, lk 36–45.

- Kelmakov, Valei 2004. *Dialektnaia i istoricheskaja fonetika udmurtskogo iazyka*. Tš. 2. Izhevsk: Udmurtskii universitet.
- Kelmakov, Valei 2006. *Kratkii kurs udmurtskoi dialektologii*. Izd. 2, ster. Izhevsk: Udmurtskii universitet.
- Komov, Aleksandr 1889. Votiaki serediny severnoi poloviny (vtoroi stan) Birskego uezda. Etnograficheskie ocherki – *Ufmskie Gubernskie vedomosti* 49–51.
- Kosareva, Irina 2000. *Traditsionnaja zhenskaja odezhda periferiinykh grupp udmurtov (kosinskoi, slobodskoi, kukmorskoi, shoshminskoi, zakamskoi) v kontse XIX – nachale KhKh v.* Izhevsk: Ullial Uro RAN.
- Minnijahmetova, Tatiana 2000 = Minniakhmetova, Tatiana. *Kalendarnye obrjady zakamskikh udmurtov*. Izhevsk: Ullial Uro RAN.
- Minnijahmetova, Tatiana 2001 = Minniakhmetova, Tatiana. Pominal'nye obriady zakamskikh udmurtov. – *Finno-ugorskaja fol'kloristika na poroge novogo tysiačeletiia: materialy konferentsii*. Izhevsk: Ullial Uro RAN, lk 84–95.
- Minnijahmetova, Tatiana 2003 = Minniakhmetova, Tatiana. *Traditsionnye obriady zakamskikh udmurtov: struktura. Semantika. Fol'klor*. Tartu: Tartu University Press.
- Nasibullin, Rif 1972. *Zakamskie govory udmurtskogo iazyka*. Diss... kand. filol. nauk. Moskva.
- Nasibullin, Rif 1978. Nabliudeniia nad iazykom krasnoufimskikh udmurtov. – *O dialektakh i govorakh iuzhnoudmurskogo narečii*. Izhevsk: Nautšno-issledovatel'skii institut pri Sovete Ministrov UASSR, lk 86–151.
- Natsionalnõi = Natsional'nõi korpus udmurtskogo iazyka (<https://udmcorpus.udman.ru/dictionary> – 13.11.2025).
- Nazmutdinova, Irina 2017. *Semeinyi etiket v sisteme traditsionnoi kul'tury udmurtov*. Ullial Uro RAN. Izhevsk: Shelest.
- Nikitina, Galina 2016. Zakamskie udmurty: obščee i osobennoe. – *Finno-ugorskii mir* 2, lk 42–50.
- Nurijeva, Irina 2002 = Nurieva, Irina. Udmurtskie pesni v zapisi Laslo Vikara. – *Etnomuzykovedenie Povolzhia i Urala v areal'nõkh issledovanijakh*. Izhevsk: Udmurtskii institut istorii, iazyka i literatury Uro RAN, lk 313–319.
- Nurijeva, Irina 2013 = Nurieva, Irina. Zakamskie udmurty: traditsiia paradoksov (etnomuzykovedcheskii etiud). – *Etnograficheskoe obozrenie* 6, lk 150–158.
- Pallas, Simon 1788. *Puteshestvie po raznym provintsiiam Rossiiskoi imperii*. T. 3, tš. 2. SPb.: Imp. Akad. nauku.
- Pesni udmurtov 2018 = Nurieva, Irina & Kuznetsova, Anna & Aleksandrov, Pavel (koost). *Pesni udmurtov Bavlinskogo raiona Respubliki Tatarstan*. Kazan.
- Ptšelovodova, Irina & Anisimov, Nikolai 2020 = Pchelovodova, Irina & Anisimov, Nikolai. Pesennaia traditsiia zakamskikh udmurtov: istoriia sobiraniia i izucheniia. *Gosudarstvennost' Udmurtii: istoriko-kul'turnye praktiki i strategii sovremennogo razvitiia: sbornik statei po materialam Mezhdunarodnogo nauchno-prakticheskogo foruma "100-letie gosudarstvennosti Udmurtii: istoricheskie vekhi i perspektivy razvitiia"*. T. 2. Tš. 1. Izhevsk: Tipografija Marshak, lk 71–80.
- Ptšelovodova, Irina & Anisimov, Nikolai 2022 = Pchelovodova, Irina & Anisimov, Nikolai. Pesennyi fol'klor zakamskikh udmurtov v kontekste vesennego obriadovogo kompleksa Bydzhynnal. – *Istoriko-kul'turnoje nasledije narodov Uralo-Povolzhia* 13 (2), lk 84–97.
- Putešestvija 2014 = Lallukka, S. & Minniakhmetova, T. & Sadikov, R. (toim). *Puteshestvija k udmurtam i mariitsam. Pis'ma Uno Kholmberga 1911 i 1913 gg.* (Matkat udmurttien ja marien luo. Uno Holmbergin kirjeitä vuosilta 1911 ja 1913). SPb.: Evropeiskii dom.
- Sadikov, Ranus 2001. *Poseleniia i zhilishcha zakamskikh udmurtov (material'nyi i dukhovnyi aspekty)*. Ufa: Gilem.
- Sadikov, Ranus 2008. *Traditsionnye religioznye verovaniia i obrjadnost' zakamskikh udmurtov (istoriia i sovremennye tendentsii razvitiia)*. Ufa: Tsentr etnologitšeskikh issledovanii UNTs RAN.

Sadikov, Ranus 2010. *Religioznye verovaniia i obriady udmurtov Permskoi i Ufmskoi gubernii v nachale XX veka (ekspeditsionnye materialy Uno Holmberga)*. Ufa: Institut etnologitšeskikh issledovanii UNTs RAN.

Sadikov, Ranus 2017. Pokhoronnaia i pominal'naja obriadnost' zakamskikh udmurtov (po polevym materialam). – *Dokumenty i materialy po istorii i etnografii narodov luzhnogo Urala*. 1. Ufa: Dialog, lk 173–194.

Sadikov, Ranus 2019. *Traditsionnaia religiia zakamskikh udmurtov (istoriia i sovremennost')*. 2-e izd., dop. Ufa: Pervaia tipografiia.

Smirnov, Ivan 1890. Votiaki. Istoriko-etnograficheskii ocherk. T. VIII. Vyp. 2. – *IOAIE*. Kazan: Tip. Un-ta.

Smirnova, Jelena & Botškareva, Maria 2020 = Smirnova, Elena & Bochkareva, Maria. Pesennaia traditsiia zakamskikh udmurtov (po rezul'tatam polevykh ekspeditsii 2017–2018 godov). – *Muzyka. Iskusstvo, nauka, praktika* 4 (32), lk 59–74.

Šušakova, Galina 2005 = Shushakova, Galina. Fol'klor udmurtov Tatyshlinskogo kusta (po materialam polevykh issledovanii). – *Diaspory Uralo-Povolzhia*. Materialy Mezhtselebovskoi nauchno-prakticheskoi konferentsii. Izhevsk: Udmurtskii institut istorii, iazyka i literatury. UrO RAN, lk 184–190.

Toulouze, Eva 2020. Sem' let polevykh rabot u zakamskikh udmurtov: kollektivnyi opyt. – *Istoriko-kul'turnoje nasledie narodov Uralo-Povolzhia* 8 (1), lk 53–63 (DOI:10.15350/26191490.2020.1.6).

Toulouze, Eva 2025. Kolmkümmend aastat udmurtide juures käimas. Mida olen õppinud? Pühendatud Tatjana Vladõkinale. – *Mäetagused* 90. Udmurtide pärimusmaailmast, lk 179–190 (DOI:10.7592/MT2024.90.toulouze).

Toulouze, Eva & Anisimov, Nikolai 2020. An ethno-cultural portrait of a diaspora in central Russia: the formation and culture of the Eastern Udmurt. – *Folklore: Electronic Journal of Folklore* 79, lk 31–58 (DOI:10.7592/FEJF2020.79.toulouze_anisimov).

Toulouze, Eva & Niglas, Liivo 2020. Siomki udmurtskikh obriadov v Bashkortostane: ot proekta do DVD. – *Sibirskie istoricheskie issledovaniia* 4, lk 112–135 (DOI:10.17223/2312461X/30/6).

Tšernõhh, Aleksandr 1995 = Chernykh, Aleksandr. *Buiskie udmurty: Etnogr. ocherk*. Perm: Perm. obl. tvor. tsentr.

Tšernõhh, Aleksandr 2002 = Chernykh, Aleksandr. Etnicheskaia istoriia udmurtov Permskogo Prikam'ia v kontse XVI – XX vekakh. – *Vestnik Permskogo universiteta. Istorii*. Võp. 3, lk 129–136.

Tšernõhh, Aleksandr 2008 = Chernykh, Aleksandr. Udmurty Permskoi oblasti. – *Fenomen Udmurtii*. T. 8. Udmurtskaia diaspora. M. Izhevsk: Udmurtia, lk 60–76.

Vikár, Laszlo & Bereczki, Gábor 1989. *Votyak Folksongs*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Vladõkin, Vladimir 1994 = Vladykin, Vladimir. *Religiozno-mifologicheskaia kartina mira udmurtov*. Izhevsk: Udmurtia.

Vladõkina, Tatiana 1998 = Vladykina, Tatiana. *Udmurtskii fol'klor: problemy zhanrovoi evoliutsii i sistematiki*. Izhevsk: UIIJaL UrO RAN.

Vladõkina, Tatiana 2018 = Vladykina, Tatiana. *Udmurtskii fol'klorny mirotekst: obraz, simvol, ritual*. Izhevsk: MonPorazhion.

SUMMARY

Wedding songs of the Eastern Udmurts: Poetic images and musical features

TATIANA KOROBOVA

Department of Research in Philology
Udmurt Institute of History, Language and Literature
UdmFRC UB RAS, Izhevsk, Russia
oktan85@mail.ru

IRINA PCHELOVODOVA

Department of Research in Philology
Udmurt Institute of History, Language and Literature
UdmFRC UB RAS, Izhevsk, Russia
orimush@mail.ru

NIKOLAI ANISIMOV

Department of Folkloristics, Estonian Literary Museum, Estonia;
Associate Professor Institute of Udmurt Philology,
Finno-Ugric Studies and Journalism
Udmurt State University, Russia
nikolai.anisimov@folklore.ee

Keywords: the Eastern Udmurts, wedding ceremony, poetic texts, symbolism, animal world, plant images, traditional chant, scale, rhythm

The research is dedicated to the study of wedding songs of the Eastern Udmurts. Particular attention is paid to the poetic images and musical features, which form an integral part of the wedding ceremony and represent a unique symbolic language. The analysis was conducted on the basis of songs sung by the groom's guests. A thorough analysis of the texts revealed the use of metaphorical symbols, which are most often based on natural images: animals and plants. The study of musical accompaniment has allowed us to identify two distinct layers: an archaic layer that is characteristic of the Buy-Tanyp subgroup of the Eastern Udmurts, and a more recent layer that is associated with the Tatyshly subgroup.

Tatiana Korobova (PhD) Venemaa Teaduste Akadeemia Uurali osakonna Udmurdi Föderaalse Uurimiskeskuse Udmurdi ajaloo, keele ja kirjanduse instituudi filoloogiauuringute osakonna nooremteadur. Tema teadushuvi valdkonnas on udmurtide pulmarituaal: tegevuste semantika, terminoloogia ja esemed.

Tatiana Korobova (PhD) is Junior Research Assistant at the Department of Philological Studies at the Udmurt Institute for Research in History, Language and Literature (UdmFRC UB RAS), Izhevsk, Russia. Her main field of interest is the wedding ritual of the Udmurts: semantics of actions, terminology and objects.

<https://orcid.org/0009-0005-5469-3046>
oktan85@mail.ru

Irina Ptšelovodova on Venemaa Teaduste Akadeemia Uurali osakonna Udmurdi Föderaalse uurimiskeskuse Udmurdi ajaloo, keele ja kirjanduse instituudi filoloogiuuringute osakonna vanemteadur. Tema uurimisvaldkonnaks on udmurdi traditsiooniline ja kaasaegne laulukultuur, udmurdi instrumentaalne traditsioon võrdluses teiste etniliste rühmadega (soome-ugri, turgi, slaavi).

Irina Pchelovodova is Senior Research Fellow at the Department of Philological Studies at the Udmurt Institute for Research in History, Language and Literature (UdmFRC UB RAS), Izhevsk, Russia. Her research interests include Udmurt traditional and contemporary song culture, and the instrumental tradition of the Udmurts in comparative perspective with other ethnic groups (Finno-Ugric, Turkic, Slavic).

<https://orcid.org/0000-0002-5553-0100>
orimush@mail.ru

Nikolai Anisimov on Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna vanemteadur ning Udmurdi Riikliku Ülikooli udmurdi filoloogia ja soome-ugri uuringute ning ajakirjanduse instituudi udmurdi ja Venemaa rahvaste kirjanduse dotsent. Tema huviorbiidis on peamiselt udmurdi pärimus- ja nüüdiskultuur, eriti udmurdi esivanematekultus ja laulutraditsioon.

Nikolai Anisimov is Senior Research Fellow at the Department of Folkloristics at the Estonian Literary Museum and Associate Professor at the Institute of Udmurt Philology, Finno-Ugric Studies and Journalism. His main field of interest is Udmurt traditional and contemporary culture, and more precisely, the living ancestors' cult of the Udmurts and their singing tradition.

<https://orcid.org/0000-0002-6060-3562>
nikolai.anisimov@folklore.ee